

Турченко О. Г.
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного, міжнародного і
кримінального права Донецького національного університету
імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна*

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Поява ідеї переходу до сталого розвитку пов'язана з осмисленням взаємозв'язку між глобальними екологічними проблемами і соціально-економічним розвитком. Сьогодні світова спільнота все чіткіше усвідомлює залежність між сталим розвитком, економічною стабільністю і безпекою, в цілому, і екологічною безпекою, зокрема. Ще у 1999 р. у річній доповіді про роботу ООН «Запобігання воєн і лих: глобальний виклик зростаючих масштабів» Генеральний секретар ООН зазначив, що «справедливий і сталий розвиток є одним з необхідних умов забезпечення безпеки, проте забезпечення мінімальних стандартів безпеки, в свою чергу, є однією з передумов розвитку. Прагнення вирішити одну задачу у відриві від іншої не має великого сенсу».

За відомою пірамідою потреб А. Маслоу безпека перебуває в її основі, посідаючи наступний за безпосередніми фізіологічними потребами щабель. Саме двоєдиність «безпека – сталий розвиток» утворює реальність і можливість сталого розвитку як такого [1].

Узагальнюючою характеристикою стану системи, яка змістовно пов'язується з її безпекою, є індикатор, величина якого в синергетичному відношенні визначається рівнем збалансованості інтересів компонентів, а в антропоцентричному – рівнем збалансованості соціально-економічної та техногенно-екологічної безпеки.

Більшість систем міжнародних екологічних індикаторів включають три блоки показників: екологічні індикатори впливу на навколишнє середовище; індикатори якісного стану під час даного рівня впливу; індикатори покращення сучасного стану навколишнього середовища або регулювання впливу [2].

Інтерес представляє система індикаторів запропонована С.Дорогунцовим та О. Ральчуком. На їх погляд, індикатор сталого розвитку власне як безпеки зумовлюється одночасною дією групи взаємопов'язаних чинників – антропність, системна ієрархічність, тривалість, прагматичність та синергізм.

Антропність означає існування певної бажаної (нормативної) для людини властивості - блага (безпеки), і намагання мати це благо на відповідному рівні.

Розуміння цивілізаційного сталого розвитку вносить у бачення безпеки істотне доповнення – вона стає двовекторною. Перший вектор охоплює всі щаблі піраміди потреб людини (від фізіологічних до потреб росту), реалізує цивілізаційне забезпечення людства з його переважно штучним існуванням і змістовно відповідає філософській категорії позитивної «свободи для» і тому є, по суті, «безпекою для», а за призначенням споживання – соціально-економічною безпекою. Другий вектор стосується переважно природного начала цивілізації, це вектор обмеження та регулювання власного саморуйнівного потенціалу культури. Він кореспондується з негативною «свободою від» і має відповідати «безпеці від», а за цільовим призначенням необхідних заходів - техногенно-екологічній безпеці.

Відповідно до чинника системної ієрархічності безпека – це цільовий результат, який необхідно отримувати в певній системі на всіх рівнях. Тривалість означає спроможність системи протягом певного значного періоду часу підтримувати доцільний рівень безпеки, враховуючи умови необхідності та достатності тривалості.

Прагматичність пов'язується з тим, що безпека як індикатор сталого розвитку є, по суті, оцінкою існуючого чи можливого стану системи з позицій здорового глузду. Синергетичний чинник ж у кожний момент часу використовує стан безпеки для формування наступного безпечного стану [3].

При цьому системно-синергетичний характер забезпечення безпеки через перехід до сталого розвитку не виключає протиріч між основними його складовими, і загальне рішення припускає, що на різних етапах такого переходу на пріоритетне місце буде висуватися яка-небудь одна з них.

Представники трансдисциплінарного наукового напрямку з екологічної економіки (Anielski M., Rowe J., Costanza R., Erickson J., Daly H., Farley J., Neumaier E.) вважають за необхідне оцінювати економічний, екологічний та соціальний розвиток інтегральним показником, який у рамках забезпечення реалізації стратегії сталого розвитку адекватно вимірював би результати функціонування національної економіки.

Одним з найбільш комплексних методичних підходів до оцінки успіхів країн у забезпеченні сталого розвитку є підхід, запропонованих Світовим центром даних з геоінформатики та сталого розвитку (СЦД-Україна), відповідно до якого успіхи країн у напрямку реалізації концепції сталого розвитку оцінюються за значенням інтегрального показника, який розраховується на основі двох комплексних показників - «якість життя» та «безпека життя» [4].

Таким чином, «сталий розвиток» - комплексне поняття, і реалізувати його у будь-якій окремо взятій галузі неможливо. Це можна здійснити лише за умови системного взаємозв'язку між усіма блоками (економічним, соціальним, демографічним, культурологічним, технологічним, технічним, транспортним, екологічним, безпековим тощо) кожної геосоціосистеми.

Безпека - єдиний, змістовний вимір сталого розвитку, при цьому в сталому розвитку безпека набуває інтегрованого, комплексного характеру.

Література:

1. Урсул А. Д. Устойчивое развитие и безопасность: будущее России в глобально-экологическом ракурсе / А. Д. Урсул // Устойчивое развитие. Информационный сборник. – М.: ВИНТИ, 1998. – Вып. 2. – С. 4–89.

2. Караєва Н. В. Аналіз підходів до формування систем індикаторів сталого розвитку [Електронний ресурс] / Н. В. Караєва, Л. О. Левченко, Я. М. Трохименко // Управління розвитком складних систем. – 2011. – Вип. 7. – С. 126–134. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Urss_2011_7_26.

3. Сталий розвиток — цивілізаційний діалог природи і культури [Електронний ресурс] / С. Дорогунцов, О. Ральчук // Вісник Національної академії наук України. – 2001. – № 10. – С. 16–32. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2001_10_4.

4. Профілі країн // Український підрозділ Світового центру геоінформатики та сталого розвитку (СЦД-Україна) – Режим доступу: <http://wdc.org.ua/uk/services/countryprofiles-visualization>.